

GÖRANSSON

BIDRAG FÖR
ATT BIDRA TILL
SAMHÄLLETS
UTVECKLING

—ÅKE GÖRANSSON—

Åke Göransson, generalsekreterare för Nämnden för statligt stöd till trossamfund, menar att statens bidrag till trossamfund inte är ett stöd till religion, utan till trossamfund som en del av civilsamhället.

I debatten kring om och varför staten, och för den skull också kommuner och landsting, ska ge ekonomiskt stöd till trossamfund hörs argumentet att den sekulära staten inte ska stödja religion. Det är sant, och även om det jag här vill börja med att fastslå kanske skaver i någon religiös ledares öra, så gör inte staten det heller. Staten stöder trossamfund som en del av civilsamhället. Staten stöder individers och gruppers initiativ där religion är tolkningsnyckel och grund för ett samhällsengagemang och social samlevnad. Jag skulle vilja påstå att staten inte stöder idrott men stöder individer och grupper där idrotten är tolkningsnyckel och grund för individuell utveckling och social samlevnad. Jag förnekar dock inte att det inom civilsamhället finns aktörer där staten har ett egenintresse eller instrumentellt intresse för att ge stöd. Till exempel folkbildning eller nykterhetsrörelsen. Aktörer som är ett komplement till statens ansvar för utbildning och hälsa. Utmaningen för dem är att inte kramas ihjäl av statens välvilja så att deras profetiska röst tystnar.

TROSSAMFUNDEN EN DEL AV CIVILSAMHÄLLET

I regeringens proposition »En politik för det civila samhället« (2009/10:55) skriver regeringen:

»Det är omöjligt att föreställa sig den svenska demokratin med grundstenar som allmän och lika rösträtt, jämställdhet mellan könen och offentlighetsprincipen, utan den kamp människor fört utifrån sitt ideella engagemang. Den svenska demokratin historia är till stora delar det civila samhällets historia. [...] Fram till det förra sekelskiftet etablerades en rad nationella och lokala organisationer för frikyrko-, nykterhets-, och arbetarrörelse, liksom för kooperation och folkbildning. Även idrottsrörelsen och bonderörelsen brukar räknas till de klassiska

folkrörelserna. Dessa rörelser växte upp som proteströrelser som utmanade det politiska etablissemangen.« (sid 24 – 25)

Vårt samhälle och vår demokrati var inte en idé som flög omkring och plötsligt landade på en åkerplätt och så uppstod det civila samhället och folkrörelserna. Nej, det uppstod ur människors engagemang och otålighet. Man gick från vanmakt till egenmakt till gemensam makt. Det är inte så konstigt att trossamfund liksom idrott, folkbildning och kultur får statligt stöd, eftersom de är en del av civilsamhället, ett civilsamhälle som vi i Sverige har valt att stödja genom skatteomedel eftersom det är på det sättet vi gemensamt bygger ett samhälle.

STATENS SKÅL FÖR BIDRAG TILL TROSSAMFUND

I den allmänna debatten dyker då och då upp ifrågasättande av bidragen till trossamfunden.

Inför stat-kyrkareformen år 2000 utreddes också det statliga stödet till trossamfunden. I regeringens proposition (1998/99:124) skriver regeringen varför det statliga stödet ska finnas kvar:

»Trossamfunden medverkar, tillsammans med andra goda krafter, i den ständigt pågående normbildningsprocess som är nödvändig för att upprätthålla och stärka de grundläggande värderingar som vårt samhälle vilar på. Aktuell samhällsforskning pekar också klart på att ett aktivt förenings- och samfundsliv på många sätt stärker det demokratiska systemet. Att olika ideologier och trosriktningar, som verkar för att vårt demokratiska statsskick upprätthålls, stärks och utvecklas, också får goda möjligheter att göra sig gällande är därför av stor betydelse för vitaliteten i den svenska demokratin. I samhällets uppgifter ingår omsorgen om invånarnas behov i skilda hänseenden. Verk-

»Trossamfunden medverkar, tillsammans med andra goda krafter, i den ständigt pågående normbildningsprocess som är nödvändig för att upprätthålla och stärka de grundläggande värderingar som vårt samhälle vilar på.«

☞ samheten inom trossamfunden bidrar till att fylla framför allt de religiösa behoven och till att ge den enskilde en grundläggande identitet samt social och kulturell gemenskap. Vid olyckor och kristillstånd kommer behovet av samfundens verksamhet till särskilt tydligt uttryck. Aktiva och vitala trossamfund minskar också utrymmet för allehanda ex-trema rörelser inom trosområdet.« (sid 60)

Den här propositionstexten visar på en kontinuitet från 1971, då statsbidraget till trossamfunden infördes. Argumenten är i stort sett desamma. Intressant är att notera att två andra statsbidrag kom ungefär samtidigt. 1971 kom presstödet och 1972 partistödet i den form vi idag känner det.

Det är viktigt att komma ihåg att dessa statsbidrag kom samtidigt och såg till demokratins utveckling, individens möjligheter och samhällets uppbyggnad. Det är därför det i dagens debatt bli konstigt när de som tror att stat och samhälle är samma sak vill använda statsbidraget till trossamfunden som piska för att trossamfunden ska vara åsiktsmässigt identiska med staten och inte en del av samhällsbygget och dialogen. Jag har inte hört och kommer förhoppningsvis heller aldrig få höra att någon vill ställa de kraven på press- och partistödet. När det gäller partistödet ser vi att partier på olika nivåer får ett anseeligt partistödet trots att många menar, kanske de flesta, att de i sin ideologi och politik ifrågasätter alla männis-

kors lika värde och rättigheter. När det gäller presstödet så sade så sent som 2013 den parlamentariskt tillsatta presstödskommittén i sitt slutbetänkande »Översyn av det statliga stödet till dagspressen« (SOU 2013:66) när de avvisade förslaget att införa en demokratibestämmelse: »Demokratins värden skyddas i Sverige framför allt genom den öppna diskussionen i samhällsfrågor och andra värderingsfrågor, inte genom att staten motverkar publicering och spridning av anti-demokratiska yttranden, vilka till exempel angriper tron på människors lika värde. [...] Hur angeläget det än är att antidemokratiska riktningar motverkas inom ramen för det demokratiska samhällets spelregler och genom en livaktig demokratisk diskussion, så är detta ändå främst en fråga för den fria åsiktsbildningen.« (sid 406 – 407)

VILKA KRAV BÖR STATEN STÄLLA?

Utöver frågan om trossamfunden över huvud taget ska få statligt stöd debatteras då och då frågan vilka krav som staten bör ställa på dem som får statsbidrag.

I Lag om stöd till trossamfund (SFS 1999:932), en lag som åtnjuter grundlagsskydd, skiljer man mellan mål för stöd och förutsättningar för statsbidrag. »Stödet skall bidra till att skapa förutsättningar för trossamfunden att bedriva en aktiv och långsiktigt inriktad religiös verksamhet i form av gudstjänst, själavård, undervisning och omsorg«. Det är detta som Nämnd-

»Det är av väsentlig betydelse att trossamfundet verkar för att dess medlemmar och betjänade deltar i samhällslivet och att samfundet klart markerar avståndstagande från antidemokratiska stämningar i samhället.«

den för statligt stöd till trossamfund (SST) har att förhålla sig till när vi fördelar statsbidrag. Jag brukar säga att lagens beskrivning av målet för stödet är så långt ifrån man kan komma den alltför ofta förekommande projekthysterin vi har när det gäller bidragsgivning. När det gäller förutsättningar för att ett trossamfund ska vara statsbidragsberättigat står det att statsbidrag får lämnas endast till ett trossamfund som bidrar till att upprätthålla och stärka de grundläggande värderingar som samhället vilar på och är stabilt och har egen livskraft. Trossamfunden ansöker hos regeringen om att bli statsbidragsberättigade och om man blir det så för regeringen in trossamfundet i Förordning om statsbidrag till trossamfund (SFS 1998:1593 med ändringar).

Det som mest har diskuterats är vad »bidrar till att upprätthålla och stärka de grundläggande värderingar som samhället vilar på« betyder. Först och främst står det bidrar till att upprätthålla – inte uppfyller. Propositionen benär i sin text ut vad det betyder, hur man ska förhålla sig till samfundens autonomitet, religionsfrihet och till vikten av att man i en demokrati kan föra en dialog utifrån olika positioner. Man kommer till slutsatsen »att det är av väsentlig betydelse att trossamfundet verkar för att dess medlemmar och betjänade deltar i samhällslivet och att samfundet klart markerar avståndstagande från antidemokratiska stämningar i samhället«. (Prop 1998/99:

124, sid 64) Bidraget är till för att samfunden ska kunna bidra till samhällets och demokratiens utveckling.

STYRA ELLER STÖDJA

Det statsbidrag som fördelas är uppdelat i tre olika bidragsslag: Organisations-, verksamhets- och projektbidrag. I propositionen sägs det att betydande del av statsbidraget ska ges som organisationsbidrag. Skälet till det är att det minimerar den statliga styrningen till att omfatta regeringens beslut om att vara statsbidragsberättigad. Detta för att undvika att staten kan verka styrande på trossamfundens inre angelägenheter (Prop 1998/99, sid 68). När det gäller de två mindre bidragsslagen säger propositionen att »det finns verksamheter som trossamfunden bedriver som är av sådan art att staten kan vara intresserad av att sätta in särskilda stödåtgärder« (sid 68).

Trossamfundens bidrag, som en del av civilsamhället, skulle avslutningsvis kunna beskrivas som skapare av social gemenskap, komplement till statlig verksamhet, konfessionella alternativ till offentlig verksamhet och som kritisk röst och opinionsbildare.

I den harmoniska dissonans som civilsamhället utgör ger trossamfundens bidrag en extra dimension åt klangen.*

ÅKE GÖRANSSON är generalsekreterare för Nämnden för statligt stöd till trossamfund.